Tečaj XIV. **NOVICE** List 74.

gospodarske, obertnijske in národske.

Izhajajo vsako sredo in saboto. Veljajo za celo leto po pošti 4 fl., sicer 3 fl.; za pol leta 2 fl. po pošti, sicer 1 fl. 30 kr.

V Ljubljani v saboto 13. septembra 1856.

Červe na polji in pa hrošče (kebre) pokončati; zraven pa tudi od rudečega oblaka kaj.

(Na dopis Janežičev iz Loža.)

Kar je gosp. Janežič unidan v „Novícah“ od červa omenil, ki je letos toliko škode po njivah in košenicah naredil, poterdim tudi jez čez in čez; vendar vém za pripomoček zoper červa, kar sem sam na grajšinskih njivah skušal. Pognojil sem njive, kamor sem jari ječmen sejal, s pepélom, to je, z mertvim pepélom, in ni se lotil červ tiste njive. Tudi sem poskusil na dvéh skupaj ležečih njivah, ki ste bile z ovsom obsejane; eno sem z mertvim pepélom potresel, ene pa ne; bil je oves — na njivi brez pepéla — vès sneden od červa, tako, da sem komaj seme dobil; na drugi zraven pa, kjer sem pepéla potresel, ni červ nič škode storil. Ne le na grajšinskih njivah se je pepél zoper červa dobro skazal, temuč tudi na drugih njivah, kjer se je to storilo. Ker hrošči ali kebri v jeseni nar rajši na tisto njivo sedajo in se zagrebajo, ki je bolj zelena in travnata, je nar bolje tako njivo po žetvi, ali pa če je detelja, po drugi košnji, precej preorati, in gotovo je, da keber ne bo tako va-njo silil; zraven tega je pa še ta korist, da se zemlja bolj zrahlja, če se njiva dvakrat izorje; bo potem tudi rodovitniša, pa tudi bolj gnojna, ako je sterniščе podorano, da čez zimo pognjije in njivo gnojí.

Prav bi bilo, da bi naši gospodarji take skušnje posnemali; gotovo bi jim ne bilo brez dobička.

Tudi jez sem vidil na kresni dan tisti prikazek, kteri je bil v „Novicah“ omenjen. Bilo je po enajsti uri, ko iz polja domú gredé zagledam blizo grada nad Oberhom rudeč oblak; ko ga pa bolj natanko gledam, opazim več barv, kakor pri mavrici. Da bi se bolje prepričal, kaj da bi to bilo, vzamem daljnogled, in tudi ž njim vidim ravno tiste barve in v ravno takem redu, kakor jih vidimo pri mavrici. Razjasnil sem si torej ta prikazek takole: Bilo je takrat bolj jasno ko oblačno, vendar je bilo oblačno na tistem mestu, kjer se je rudeč oblak svetil, in sicer zgorej proti soncu je bil bolj bel, spodej pod tem pa debeleji in tamniši oblak; moral je oblak rositi, in tako so se prikazale na temnem oblaku mavrične barve. Kdor vé, kdaj in kako se mavrica prikaže, mi bo poterdil moje mnenje. Več ljudí, ki so z manoj oni oblak ogledovali, so tudi pri nas berž mnogo nesreč prerokovali, in mi niso verjeli, ko sem jim naravni prikazek naravno razkladal. Čudno je, da so vraže tako zlo ukoreninjene pri nekterih, da jim berž mora vsaka svetla stvar na nebu nesrečo pomeniti, čeravno le temno pamet njih razodeva! — Dragotin.

Odgovor na vprašanje.

Iz Gorice smo prejeli nedavno sledeče pismo: „Močno ste nam, drage „Novice“ unidan ustregle z naznanilom: „kako se odpravi mokroten zrak in apnjeni puh iz novopobeljenih izb“. Naznanite nam še, vas prosimo, kako bi se dal odpraviti nezdrav duh od saj in dima v zapertih kuhinjah in takih predsobah, iz kterih se kurijo še pečí po stari šegi v druge sobe. Znano vam je, da take predsobe in tudi kuhinje so še marsikod poslom za spavnice in da ta teški duh od saj in dima jim zapira dihanje in jih duší. V pozimskih nočéh ne morejo imeti okinj odpertih zavoljo mraza, pa tudi poleti to le malo zdaja. Jez sem z apnom prebelil vrata, ki zapirajo mesteje in dimnik sobne pečí, misleč, da bi apno utegnilo na-se potegniti ta nesopljivi duh; toda sajeva moča je kmali prešinila in prečernila vsako novo prebeljenje, in ta gerdi duh se s tem pomočkom ni dal izgnati“. —

Ker se duh od saj in dima, ki se vsaki dan ponavlja, nikakor ne more odpraviti s kakim enkratnim kadenjem, belilom itd., smo se posvetovali zastran gori omenjenega vprašanja z izvedenim našim gosp. J. Pajkom, ki nam je v enakih okolišinah svoje skušnje v sledečem popisu razodel. Znabiti, da je kaka dobra drobtinica vmes za marsikako rabo. Gosp. Pajk takole piše:

„Imel sem navadno kuhinjo, v kteri je bilo ognjišče za kuho in mesteje za kurjavo velike pečí, ktera dvé izbi greje, v kteri se pa pozimi tudi kuha. Bil je po navadi en sam dimnik.

V ti kuhinji se je ob času nasprotne sape tako kadilo, da ni bilo moč v nji prestati, in celó po celi hiši je stala gosta megla.

Leta 1852 sem si napravil tako imenovano varčno ognjišče (Sparrherd). Pri tem ognjišču je po navadi tudi majhno navadno ognjišče za manjše kuharije; pri meni je v tem ognjišču za čevelj od spodej popisanih vrat nazaj postavljena obokana peč narejena, tako, da to ognjišče tudi za kruh peči rabimo. Kakor varčno ognjišče je tudi to malo od vseh straní z zidom obdano; le na eni strani, na kteri se malo ognjišče kuri, kuha in kruh peče, ima 2 čevlja široke in 2 čevlja in 6 pavcov visoke železne vrata na dvoje, tako, da se na vsako plat polovica odpira; se vé da varčno ognjišče ima tudi svoje, pa majhne vratica. To dvojno ognjišče ima, kakor mora biti, svoj dimnik. Pa se vendar tudi ta dim lahko v bližnji dimnik spelje. Stari dimnik, ki je ravno med mestejami gori imenovane pečí, na nasprotni strani ognjišč za kurjavo že popred v kuhinji bil, je ostal za dim pečí. Da se pa dim iz mestej po kuhinji razširjati ne more, sem naredil pred mestejami majhno ognjišče, ktero sem tako od tal do oboka kuhinje ozidal, da nov 6 pavcev debeli zid toliko od starega zidú stojí, da more dimnikar, kadar dimnik ometa, va-nj zlesti. Ima pa ta novi zid ravno pred mestejami take vrata kakor so zgorej popisane.

Tako se dá v vsaki izbi, v kteri so mesteje za kurjavo kake pečí narejene, novo ognjišče narediti, ktero se v sili tudi še za kako manjo kuho lahko rabi; po tako napravljenem ognjišču se nič ne kadí v izbo, pa jo tudi še nekoliko greje.

Ravno tako se tudi dá v vsaki kuhinji, čeravno nima varčnega ognjišča, navadno ognjišče obzidati in zapreti, in dim ne bo nadlegoval.

Ko mi je ob hudem mrazu gori omenjena peč, ktere le ena stran v precej veliki spavni izbi stojí, spavnico premalo grela, sem dal v zidu med izbo in kuhinjo še ene mesteje narediti, in pred te mesteje smo postavili v izbi železno peč, ktera se le, preden se spat gré in preden se vstane, ob hudem mrazu iz kuhinje enmalo zakuri. Ta peč ima med mestejami majhne železne vratica (s še manjšimi duricami, da se ognju dušek dati ali vzeti zamore), da se me-

steje, koj ko se zakuri, zapró. Pri verhu pečí gré iz pečí skozi zid železna cev, ktera dim iz pečí izpeljuje. Zunaj zida v kuhinji se v imenovano cev druga železna cev utakne, in ravna ali po potrebi kriva ob zidu v bližnji dimnik napelje.

Tako se dá kuriti brez dima in saj v kuhinji in predsobi. Na to vižo se tudi v vsaki izbi, v kteri se kuriti mora, dim lahko odpeljuje. Tako imam namesti pred černe kuhinje sedaj malano predizbo.

Opomniti pa moram le še to: Če se v enem ognjišču ali v eni peči kuri, morajo biti vse druge ognjišča ali mesteje in pečí zaperte; če ne, se bo kadilo. Zatega voljo morajo vse mesteje ali ognjišča vrata imeti".

Gospodarska skušnja.

(Pomoček zoper plavo mleko). V časniku Nasavske gospodarske družbe smo brali sledeče: Nekemu kmetovavcu v Rheinhessen-u, ki je imel veliko maslarijo in sirarijo, se je večkrat, zlasti ob poletinski vročini, primerilo, da mu je mleko plavo postajalo. Marsikaj je skušal, pa nič ni pomagalo. Zadnjič si misli, kaj! ko bi dal kravje vimena z vodo klorovega apna (mit verdünnter Chlorkalklösung) umivati? In res — pomagalo je. (V tem priporočilu ni povedano, koliko klorovega apna naj se raztopí v vodi, s ktero se ima vime umivati; mislimo, da kaka 2 lota ali unča klorovega apna na maslic vode bi utegnila prava mera biti; unča klorovega apna veljá v apoteki pol groša).

Slovstvine stvarí.

Kratek pregled starega slovstva hervaškega.

Po Ant. Mažuraniću poslovenil Fr. Bradaška.

(Dalje.)

Narisavši tako nezveršeno okostnico literature hervaške, mislim, da je potrebno, da nekaj tudi v njenem značaji vsaj v obče rečem. Vsa tedaj gori omenjena narodna literatura Hervatov samo v tem nosi pečat edinstva na sebi, da je pisana v enem edinem domačem, sploh razumljivem jeziku tega naroda, v vsem ostalem pa je prava podoba razsterganosti našega naroda tistih časov; samo po unajni odeji (po pismenkah in pravopisu) in pa po slovnici bi ji ne mogel človek edinstva prisoditi. Kar se pa pisave tiče, ona je, kakor sem že rekel, zdaj glagolska zdaj cirilska in zdaj latinska, in tedaj vse skupej stavljeno se celó nič enolično ne pokazuje. Še enakega pisanja knige se med seboj nezlagajo, tako, da samo v knigah z latinskimi čerkami pisanih, kterih je ravno tudi največ, najdeš po pet in šest znanejih pravopisov. Kar se pa tiče slovnice, dohaja njena različnost večidel od narečij tistih krajev, v kterih so knige pisane, in čeravno visi od notrajnih vzrokov jezika, vendar ne preči medsebnega razumljenja. Glavno narečje hervaškega jezika je dvojno: štokavsko in čakavsko, kterih vsako se sopet delí na svoje podnarečja. Ker je pa vsa naša najstareja, nam znana literatura začela se je v krajih ležečih skor ob celi severo-izhodni strani morja jadranskega, to je, med Terstom in reko Bojano, kjer se, kakor je znano, z majhno izjemo čakavsko narečje govorí, je tedaj popolnoma naravno, da je vsa najstareja literatura hervaška na čakavskem narečji sostavljena, odkodar je malo po malo sicer na štokavsko narečje prenešena tudi v njem ohranila se, al zmiraj je obderžala dosti sledu svoje perve očevine.

Okolnost ta bila je v dobro vsi naši literaturi, zakaj kakor je primorsko narečje bogatejše v besedah kakor so narečja oddaljene od morja, tako so vse tiste besede, ktere v notrajni zemlji manjkajo, prišle na občno korist vsemu so narodu. Al ker so Primorci bili v neposredni dotiki z bolj izobraženo Italijo, naučili so se že zdavnej jezik talijanski, ter so iz njega zajemali svojo izobraženost in ž njo tudi talijanske običaje in pa način mislenja in govorjenja, ki se z našim naravnim jezikom vselej ne zlagajo. Da so primorski pisavci tako proti-naravno talijanšino tudi iz nevednosti v svoje knige prenašali, temu se nihče čudil ne bo. Ali kakor so primorski pisavci grešili po uplivu talijanskem, tako so drugi, v notrajni zemlji na terštvo navajeni, turške besede upeljali na kvar jeziku domačemu.

V hervaško književnost spada nekako tudi literatura tistega plemena našega naroda, ki na današnjem civilnem Hervaškem stanuje, namreč v županii zagrebški, varaždinski in nekdanji križevski, in to ne samo zastran politične zveze in naravne bližine narečja, ampak še bolj zato, ker je to pleme že od poslednjih sto let svoje izvirno slovensko imé, ki se izključljivo nahaja pri vseh njegovih starih pisavcih (kakor so: Pergosić, Vramec, Haldelić, Belostenec itd.) s hervaškim imenom zamenilo. Zato moram tukaj tudi v tej literaturi nekaj reči.

Ako je res, kar mnogi pisavci terdijo, da je pesništvo (zvezani zlog) najnavadneji začetek vsake literature, druga pa in višja stopnja da je proza (nevezani zlog), mora se priznati, da so pisavci tega plemena našega naroda mnogo praktičnega talenta pokazali, ker so uno pervo stopnjo, ki se v namišljenih lepotah nahaja, preskočivši skor vsi precej se lotili proze kot potrebniše za javno življenje. Perva znana kniga, pisana v slovenskem narečji, vladajočem v omenjenih županijah, je prevod Vabočia Tripartita, to je, ogerskih čivilnih zakonov, tiskana v Nedelišču 1574; druga je Vramecova kronika iz leta 1575, tretja je iz leta 1640 zgodovinskega obsega, itd. Pisavci tega narečja napisali so precejno število in mnogo zlo obširnih bukev, spadajočih na vero, pobožnost in keršansko življenje, na zakon, zgodovino, računstvo, lečništvo, poljodelstvo itd. Kar se tiče pravilnosti in čistosti jezika te literature, dosegla je najviši verhunec v evangelistarji vladika Petretiča (1651) in pa v Habdeličevih knigah 1674. (Konec sledí.)

Kratkočasno berílo.

Kdor drugemu jamo koplje, sam va-njo pade.

Po Hervaškem in semtertje tudi po Slovenskem se pripoveduje nasledna narodska pripovedka, ktero po „Nevenu" posneto častitim bravcem podam.

V neki vasi je živel pošten in delaven kmetič z imenom Ivan prav veselo in zadovoljno s svojo ženko in edino hčerko Jelico. Ivan ni bil ravno bogat, vendar je imel vsega dosti, kar mu je bilo potrebno za življenje, zakaj kterega kolj dela se je lotil, vse mu je šlo srečno spod rok. Zato pa je bil tudi vedno veselega serca in živel je srečno s svojo družinico. Za druge ljudí se ni posebno pečal. Njegovi sosedje pa so bili hudobni ljudjé in polni nevošljivosti do srečnega Ivana; kljubovali in nasprotvali so mu, kjerkoli so le mogli. Ko Ivan neko jutro vstane in hoče iti pogledat svoje polje, ne more odpreti hišnih vrat. Poluka skoz majhno okence in zdaj vidi, da so mu hudobni sosedje kùp smetí in druge nemarne šare pred duri nametali. Ivan se zamisli in reče ženi: „Véš kaj, dušica moja, prisadila se mi je že hudovoljnost mojih sosedov; prec juter grém po širokem svetu sreče iskat".

Rečeno je bilo kmali tudi storjeno. Drugo jutro Ivan vstane, vzame košek, ga napolni s smetmí izpred hišnih vrat, se posloví lepo od žene in hčerke ter gré po svetu. Potoval je celi božji dan, pa nikjer se s srečo ne snide. Ravno na večer pride v neko mesto. Lačen in žejen kot kužek, in zraven še truden dolgega potovanja poterka na vrata perve gostivnice, da bi v nji prenočil. Prav dobro se navečerja, tudi napije se po volji — in potem se spravlja spati; poprej pa še oštirju svoj košek izročí in reče: „Prijatel, dobro mi varuj dragocenosti, ki se v košu znajdejo; nesem jih v daljno deželo ptujemu imenitnemu gospodu. Bog obvaruj, ko bi kaj zgubil; toraj, da mi kaj ne zmanjka iz koša, moraš mi biti porok. „Ne boj se, človeče", mu zaverne kerčmar, „ne bo ti zmanjkalo, kar je za nohtom černega",

in s temi besedami odnese Ivanov košek v varno izbico, ktero skerbno zaklene. Zdaj gresta obadva spat.

Drugega jutra zarano se napoti Ivan naprej, toraj prosi od kerčmarja svoje dragocenosti. Ta ga pelje v shrambo, kjer je bil koš shranjen; zviti Ivan polagoma odkrije, pa zagledaje v njem smetí, začne žalostno kričati in tuliti: „joj meni, joj meni, vkradeno mi je tuje blago! glavo sem gotovo zapadel!“

Kerčmar se zlo prestraši, ko sliši Ivana tako tarnjati, in ker se je bal, da bi ga kmetič ne tožil in bi tako njegova gostivnica ob veljavo in dobro imé ne prišla, se prične z Ivanom za odškodovanje pogajati. Ker je kerčmar bogat bil, mu obljubi koš napolniti s cekini, kar je po dolgem besedovanji res tudi storil.

Ivan, zvita buča, se smeja v pést, da je oštirja tako oplahtal, ter se veselo domú poda. Želječ zvediti, koliko je pritresel dnarja domú, pošlje hčerko Jelico k sosedu — akoravno mu je ta nar večji sovražnik bil — da naj mu merico posodi. Jelica merico prinese, in ko je Ivan svoje cekine z njo premeril, jo pošlje sopet sosedu nazaj. Sosedova žena pa je bila zlo radovedna, kakor so sploh vse Evine hčerke od perve do zadnje. Rada bi bila zvedila, kaj bo mož meril, toraj je bila namazala dno merice s smolo in res se en cekin dna prime. Ko soseda to zapazi, vpraša Jelico, odkod je oče toliko cekinov prinesel; deklica pa na to odgovorí: prodali so smetí, ktere so hudobni sosedje pred vrata nametali in potegnili so v mestu za nje celi koš cekinov.

Lakomna žena ne lena napravi svojega moža, naj tudi on gré v mesto s smetmí barantat, ker se kupčija tako dobro izplača, kar ta tudi storí. Cel koš jih nabaše, in ko v mesto pride, vpije po ulicah: smetí, smetí so na prodaj, kdo dá več cekinov za nje? Mestnjani se mu na glas smejajo, eni ga pa tudi pomilujejo, zagotovljaje ga, da imajo take robe domá zastonj dovolj. Nevoljen, da ni nič prodal, priropoče sosed domú in napravi druge vaščane, da Ivanu hišo zažgó.

Vernivši se nekega večera z ženo in hčerko od težkega dela iz polja domú najdejo svojo hišico spremenjeno v pepél. Ivan se sicer nekoliko za ušesi popraska, ker je šlo vse rakom žvižgat, pa kmali se potolaži, ženo in hčerko k nekemu žlahtniku pošlje, sam pa nabere oglja od zgorele bajte v koš, gré na kupčijo po svetu, in zopet kakor vpervič pritrese cekinov polen koš domú.

Nevošljivi sosed to zvé. „Čakaj — si misli — z ogljem bo gotovo boljša kupčija, kakor s smetmí;“ zapali toraj tudi svojo bajto, nabaše oglja v koš in hola! z novim blagom po širokem svetu na kupčijo. Vprašan, kaj prodaja, odgovarja: oglje, pa le kaki kovač mu male krajcarje za-nj ponudi. Vès zdelan in serdit se priplazi vdrugič brez cekinov domú.

Sreča Ivanova je bila zdaj celi soseski tern v peti; vsi se zoper njega vzdignejo in enoglasno sklenejo, da morajo se ga znebiti. Prihodnjo nedeljo ga hočejo zavezati v žakelj, ga nesti na obrežje zvunaj vasí tekoče reke, in pervi vaščan, ki se bo po službi božji vernil domú, ga bo trešil v vodo.

Ivan kaj debelo gleda, ko ga v nedeljo sosedje zgrabijo, in kakor se je tudi kerčil in branil, mogel je v žakelj.

Na bregu reke premišljuje Ivan svojo žalostno osodo, pa zvita buča si vé kmalo pomagati. Na vse gerlo začne kričati: „Nočem biti župan; o! purgermajster pa za nobeno ceno ne!“

Pripetí se, da ravno zdaj prižene bogat mesar lepo čedo debelo pitanih goved memo, ktere je bil za skope dnarce v bližnjem mestu kupil. Slišaje glas v žaklji vpijočega Ivana ostane in vpraša: „Kaj ti je, človeče? kaj vpiješ?“ Ivan pa ne len začne pripovedovati, da soseska po vsi sili hoče, naj bi bil nje župan, on pa tega po nobeni ceni noče, in zatoraj so ga vaščani v žakelj zavezali, da bi ga s tem prisilili, da bi se jim udal, „al jez nikakor ne vzamem na svoj herbet toliki jarm“ — pravi nazadnje zviti Ivan — „raji poginem, kakor da bi kdaj županil“. „Kaj, to so tvoje nadloge, moj človeček?“ reče slavelakomni in bogati mesar. Ker je že zdavnej kopernel po županski časti, se ponudi, da bi menjala, in v plačilo obljubi še Ivanu celo čedo goved.

Ivan, se vé, je bil s to pogodbo prav zadovoljen; mesar ga toraj odveže in si zvleče koj sam žakelj čez glavo. Ivan ga zdaj terdno zaveže, zažene potem goveda in jih tira domú, mesar pa začne na vès glas kričati: „jez hočem biti župan, hočem biti purgermajster!“ — Ljudjé privrejo iz cerkve; slišaje pa glas iz žaklja: „jez hočem biti župan, hočem biti purgermajster!“ mislijo, da se Ivan iz njih norca dela. Zlo se tedaj razserdijo in pravijo: „Čakaj le, kmali te čemo postaviti za župana“ ter trešijo mesarja v žaklji v vodo.

Veseli, da so se enkrat znebili presrečnega Ivana, se vernejo vaščani domú. Pa kako so vsi osupnjeni, ko domú pridši zagledajo Ivana zraven velike čede pitanih goved. Na vprašanje: odkod ima toliko živine, jim odgovorí: „Za vse to se imam zahvaliti le Vam, ljubi moji, ker vse sem najdel v vodi, kamor ste me bacnili; da ste mi pa še kamen na vrat natvezli, da bi se bil mogel še globokeje potopiti, tam še le bi bil dobil nar lepše živine na izberanje. „Dete hentaj! to bo kaj za nas“ — si mislijo lakomni sosedje. Vsi si urno kamenja na vrat natvezijo, hité k vodi in v njo poskačejo, kjer se utopé.

Tako se je zviti Ivan srečno znebil svojih sovražnikov in živel odslej s svojo družinico še mnogo let miren in zadovoljin. Kdor drugemu jamo koplje, sam va-njo pade.

J. Levičnik.

Slovanski popotnik.

* J. Navratilovo prevažno delo, za ktero so tudi „Novice“ naročila nabirale, je ravnokar prišlo na Dunaji na svetlo v nemškem jeziku pod naslovom: „Beitrag zum Studium des slavischen Zeitwortes aller Dialekte, insbesondere über den Gebrauch und die Bedeutung der Zeitformen in Vergleichung mit den klassischen und modernen Sprachen (deutsch, italienisch, französisch und englisch). Mit einer tabellarischen Uebersicht in allen obigen Sprachen. Ein praktisches Handbuch beim Sprachstudium. Von J. Navratil, Offizial des k. k. obersten Gerichtshofes. Wien 1856. Cena ti knigi, ki bi imela v rokah vsakega biti, komur je za napredek slovenskega jezika mar, je 1 fl. 30 kr. Naročnikom, ki so se pri nas oglasili, jo pošilja gosp. Blaznik.

* „Slovanski popotnik“ prebiraje mnoge slovanske časnike je zadel unidan v „Prijatlu“ na „jezikoslovne stvarí“, v kterih čislan pisatelj slovensk očituje slovenskim pisateljem in se vé da tudi „Novicam“ mnogotere napake. „Sine ira et studio“ hočemo na oni sostavek le toliko odgovoriti, kolikor je treba, da nas verli rodoljub ne bo grajal terdovratneže, ako se ne bomo še poprijeli pisave, ktero nam svetuje, ker vémo, zakaj ne. Da nam je napredek slovenskega jezika vseskozi pri sercu, nam menda ni treba na dolgo in široko dokazovati; — od tistega časa, ko smo upeljali sedanji pravopis v književnost slovensko, noter do današnjega dné nam je vedno mar bilo za čist slovensk jezik, — al „hiteti pa ne prehiteti se“ bilo je vseskozi naše gêslo, ker bolj kot vsakemu drugemu nam je znano, kako nevarna je pri nas naglica, ktera več podere ko sozida, ako hoče v hipu vsem navadnim oblikam slovo dati. Počasi se tudi deleč pride, in da smo Slovenci zadnjih 10 let več doveršili za svoj jezik kot marsikak drug jezik, kdo more to tajiti, ako se ozrè na pretekle čase. Krivo sodi, kdor tega ne spozna! In če tudi še ne pišemo čisto brez pogreškov, če tudi se nismo še znebili popolnoma skušnjav, v ktere pisatelje slovenske zapeljuje včasih nemščina, vendar lahko rečemo, da ravno tako se godí tudi drugim jugoslovanskim in českim pisateljem; naj se le berejo časniki njih. Na priliko le en izgled, ki ga imamo ravno pri rokah: „Tom prilikom deržao je gosp., kojemu imamo u obče mnogo zahvaliti, da se je za tako kratko vrieme razvio kot nas školski život, shodan govor, u kom“ etc. Ko bi mi „govor deržali (Rede halten), — ko bi mi bili vgojzdili

med „deržao“ in „shodan govor“ toliko stavkov, — kako bi nas bili na sito in rešeto djali! Zato le pravično! nur billig! In pomisliti je tudi treba, da zlasti časnikarji moramo dostikrat tako hitro pisariti, da še časa nimamo, da bi le enkrat prebrali, kar smo pisali. Tù ne gré „nonnum prematur in annum“.

Kar se nas tiče, stojimo s svojo pisavo v „Novicah“ tam, kjer šolske „slovenske berila“ in slovenski „zakonik“. In to je po naših mislih za sedaj dosti deleč. In iz tega stališča hočemo omeniti par besedic zastran opazk v „Prijatlu“.

Gosp. pisatelj hoče, da bi pri inštrumentalu po izgledu druzih Slovanov in staroslovenščine izpušali *s* ali *z* in bi „nožem rezali“, „rokama delali“ itd.; da se pa inštrumental glavnih imen ženskega spola v singularu loči od 4. sklona, naj se razlikuje s končnico oj; postavimo (ponamus casum, ne pa postavim, kakor gosp. pisatelj piše), „vodoj napaja živino“ namesto „z vodo napaja živino“. Res, da s ali z izpušati, bi bila malenkost, al Slovenci smo zgubili inštrumental brez s tako, da v nobenih slovenskih knigah ga ne nahajamo več razun edine besedice seboj, ktera se ne piše s seboj. „Pa če ni bilo, naj pa sedaj bode!“ bi nam utegnil častiti gospod pisatelj reči. Mi pa odgovarjamo na to, da ni še ugodni čas za občno rabo tega, in ako bi tako potrebna bila, gotovo bi je ne bil dr. Miklosič v nemar pustil v svojem berilu. S ali z pa mi ne rabimo nikoli „kakor pade“; z rabimo le pred vokali in mehkimi konzonanti, drugekrat pišemo pa s. Za vse imamo pravila. — Dalje se očituje pisava: „z veseljem slišimo“, namesti „veseli slišimo“, ker to je slovensko — pravi gosp. pisatelj — uno pa ponemčeno. Da tudi Nemec pravi „mit Freuden“, zatega voljo „z veseljem“ ni še ponemčeno. „Z radostjo doznajemo“ smo brali te dni v nekem jugoslavenskem časniku; kako pa to? — Memogredé omenimo, da je napačno, ako gosp. pisatelj terdi, da „z ušesi slušamo“ ni prav, „kajti ušesoma slušamo“. „Ušesa“ so dual in plural, in tako tudi, če je govor od obéh očes ene osebe, se pravi: 1. očí, 2. očí, 3. očém, 4. očí, 5. očéh, 6. očmi, tedaj ne gledam „z očesoma“, ampak „z očmí“.

Kar gosp. pisatelj od al in ali terdi, je izmišljeno; — ali, ale, al je prav za prav vse eno. Ali nahajamo po vseh knigah za nemški oder, na pr. mati ali hči; — al se rabi bolj za ob, aber (in einem gewissen Gegensatze), na pr. „dal bi ti, al sej ti nič ne pomaga“. To je tudi naše pravilo. „Iše“ in „išče“ se bolj razločujeta po govorjenji v tem ali unem kraji, kakor pa po orodji ali mestu. Gorenec in tudi terdi Gorenec govorí iše, Dolenec išče.

Dalje pravi gosp. pisatelj, da sčasoma za „mit der Zeit“ ni prav, in da je bolje in blagoglasneje „časom“. Tudi tega ne razumemo: zakaj? Saj imamo vendar dosti tacih čisto slovenskih prirečij; n. pr.: zaporedoma, prenehoma, netegoma, sceloma, sčasoma, spotoma itd.

Tudi za „oča“ ali „oče“ se ne bomo prepirali, ker oboje pišejo najizverstnejši slovenski pisatelji. Če je nekterikrat tudi Prešern „oča“ pisal, nam je to pri vsem velikem spoštovanji do našega slavnega mojstra tako malo pravilo, kakor njegovo „sliši“ za „gehört“, kar on rabi v neprecenljivem „Kerstu pri Savici“, kjer pravi: „Nar več sveta otrokam sliši Slave“. Gotovo je „z veseljem slišimo“ manji germanizem kakor „hiša sliši meni“, das Haus gehört mir.

H koncu dostavljamo le še to opombico, da naj bolj in pred vsem nam je potreba prave slovenske skladnje (Syntax); nam je za to naj bolj mar; vse drugo ni tolike važnosti, čeravno tudi ni v nemar pušati. To je naša poglavitna skerb, in ker živimo v takih okoljšinah, da vsaki dan več slovenski govorimo kakor kak drug jezik, se nam prilike ne manjka zavijati jezik po duhu slovenskega naroda in po tem popravljati spise, ki niso tako osnovani. — Toliko v prijazno porazumljenje.

Novičar iz raznih krajev.

Kakor v Celovcu tako so po vseh krajih na Koroškem, kjer sta presv. cesar in cesarica popotovala, Nju Veličanstvi slovesno in serčno sprejemali. 9. dan t. m. sta dopoldne ob pol desetih zapustila sv. Mohor in čez Podklošter in Belak se vernila spet v Celovec in ondi prenočila. Na celi poti skozi spodnjo ziljsko in dravsko dolíno so vreli prebivavci skupaj ter Nju Veličanstvi pozdravljali s klici žive radosti. 10. t. m. sta se podala na Štajarsko, kjer ju je čakal enako nadušen sprejem. — Po razpisu c. k. dnarstvenega ministerstva so za poravnanje deželnih potreb in potreb za odvezo zemljiš za prihodnje leto 1857, ki se o Vseh Svetih letošnjega leta začne, v različnih deželah našega cesarstva sledeče doklade k vsakemu goldinarju zemljišnega, hišnega, obertnijskega in dohodkinega davka določene: v spodnji Avstrii 16, v zgornji $24^1/_2$, na Salcburškem 26, na Štajarskem $20^3/_4$, na Koroškem $23^1/_4$, na Krajnskem 24, v Istri 16, na Goriškem 20, v Tirolih 10, na Českem $15^1/_2$, na Marskem 15, v Šlezii 13, v Bukovini $28^1/_2$, v Dalmacii 8, na Erdeljskem 25, v Vojvodini 30, v Lombardíi $5^3/_4$, na Beneškem 2, v Galicii, na Ogerskem, Horvaškem in Slavonskem pa 40 krajcarjev. — 6. dan t. m. se je začel veliki zbor kmetovavcev in gojzdnarjev v Pragi, kamor je prišlo iz mnogih dežel okoli 1500 deležnikov; po navadnem pervem pozdravljanji so se v občni zbornici začeli pomenki, in kaj mislite, kaj je bilo pervo? Učeni možaki, ne pozabivši prostega kmeta, so začeli naj poprej vprašanje pretresati: „Po kteri poti bi se dala omika kmetijskega stanú naj gotovše doseči?“ Več od tega bomo še slišali ob svojem času. -- Z neznano svečanostjo je bilo v nedeljo 7. dan t. m. kronanje rusovskega cara Aleksandra II. v Moskvi obhajano; vse kar se le veličastnega in krasnega misliti more, je bilo tù zedinjeno; očí radovedne neštevilne množice, ki se je tù zbrala, pa so obračali na-se še posebno poslanci tistih azijatiških narodov, kteri so podverženi rusovskemu caru; tolika je bila različnost obrazov, oblek in običajev, da ni moč vsega popisati. — Prekucij v Švajci v kantonu Neuenburžkem je konec; ljudovladna stranka ima vlado spet v rokah kakor poprej, glavarji kraljeve stranke pa, ki so prekucijo začeli, so zaperti, in čakajo, kaj se bo ž njimi zgodilo. Kakor se iz vladnih francozkih časnikov vidi, stojí francozka vlada na strani ljudovladne stranke, pruski časniki iz Berolina pa so edino le popisali kar se je zgodilo. — Napolitanski vladi ste vdrugič poslale francozka in angležka opomin, naj storí kar one terjate in kar mir in blagor dežele zahteva. Radovedno se pričakuje, kaj bo kralj v tretjič odgovoril. Avstrijanska vlada je storila vse, da bi se odvernil huji razpor; ali bo obveljala nje rahla beseda, se bo kmali pokazalo. — Dragina na Španjskem napravlja O'Donelu čedalje večje zadrege, ktere so tolikanj večje, ker ne gori ne doli nima zadostne podpore. Cesar Napoleon mu je poslal véliki križ častne legije.

Novi svet in stari.

(Po ilirskem.)

Svet sedanji pregizdavi
Hvali se večkrat, pravi:
„Naši dedje so še spali,
Malo so rečí spoznali!“
Al morda da tud' resnica
Je sledeča prislovica:
„Svet sedanji v svojem znanji
Je v ljubezni dokaj manji,
In njegovo umovanje
Prazne slame več nažanje“.

Josip Novak.

Pogovor vredništva. Gosp. B. v Bist.: Prosimo za vse, pa tudi za življenjopisne čertice Frrance B.

Odgovorni vrednik: **Dr. Janez Bleiweis.** — Natiskar in založnik: **Jožef Blaznik.**